

گزارش

احسان احمدی

روزنامه نگار

اگر به‌طور کلی مسائل مرتبط با حوزه فرهنگ را، به‌ویژه در ارتباط با فرهنگ حاکم بر وضعیت فضای کار و تولید، نوعی از سرمایه‌گذاری بدانیم، شاخص‌های تأثیرگذار در تحقق ارتقای فرهنگ کار تعیین‌کننده الزامات این بخش به‌شمار می‌روند. به اعتقاد کارشناسان حوزه بازار کار، فرهنگ کار یکی از اساسی‌ترین مؤلفه‌های نقش‌آفرین در حوزه کسب‌و کار و محرکی برای بهره‌وری نیروی انسانی و پیشرفت، ارتقا و بهبود وضعیت کار و اشتغال محسوب می‌شود. به این واسطه، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در راستای بهبود وضعیت ۱۶ میلیون کارگر شاغل در کسب‌وکارهای مختلف مشمول قانون کار از نظر معیشت، دستمزد، آسیب‌های اجتماعی و امنیت شغلی، رشد بهره‌وری را به دنبال خواهد داشت. در این ارتباط، موضوع فرهنگ کار را می‌توان برنامه‌ای در جهت تقویت شاخص‌های مذکور محسوب کرد.

ابلاغ سند برنامه ارتقای فرهنگ کار و تلاش

آذرماه سال ۱۴۰۲ محمد چکش‌بان معاون فرهنگی، اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی از ابلاغ سند «برنامه ارتقای فرهنگ کار و تلاش» به‌عنوان نقشه‌راهی برای تمامی دستگاه‌های مرتبط با حوزه فرهنگ کار خبر داد. او با اشاره به اهمیت مسئله فرهنگ کار در وزارت کار گفت: «این وزارتخانه متولی اصلی جریان‌سازی در حوزه فرهنگ کار در کشور است.»

چکش‌بان با بیان اینکه این سند به‌عنوان نقشه راهی برای تمامی دستگاه‌های مرتبط با حوزه فرهنگ کار از سوی یکی از مؤثرترین نهادهای عمومی حوزه فرهنگی ابلاغ شده است، افزود: «از دیگر اقدامات این معاونت در راستای ارتقای فرهنگ کار و سایر حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی، انعقاد تفاهم‌نامه‌های همکاری با سایر نهادهای و سازمان‌هاست.»

تعریف رسمی و مؤلفه‌های فرهنگ کار

در بند «الف» ماده یک برنامه ارتقای فرهنگ کار و تلاش، مصوب اسفندماه ۱۴۰۱ شورای فرهنگ عمومی کشور، مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر تلاش فکری و یا جسمی افراد یک جامعه که معطوف به تولید کالا، خدمت، ثروت و یا ارزش است به‌عنوان فرهنگ کار و تلاش معرفی می‌شود. در بند «ب» این ماده نیز مواردی نظیر خدامحوری، انضباط کار، امانت‌داری، کارایی، اثربخشی، صداقت، یادگیرندگی، تلاش و پشتکار، نشاط و امیدواری، انگیزه، خلاقیت و نوآوری و سعه صدر به‌عنوان مؤلفه‌های فرهنگ کار شناخته شده‌اند. همچنین موضوعاتی مانند خودباوری، اتقان کاری، وجدان کاری و مسئولیت‌پذیری، شجاعت، تعاون و کار گروهی، انصاف، مشورت‌محوری، تواضع و فروتنی، منزلت کار، تکریم و سپاسگزاری، مهارت‌آموزی و کارآفرینی در قالب برنامه فرهنگ کار و تلاش، گنجانده شده‌اند.

چشم‌انداز و اهداف

نقطه چشم‌انداز مبتنی بر تعیین مسیر از طریق اهداف کلی هر برنامه، نشان‌دهنده وضعیت آینده و میزان تحقق محتوای برنامه مذکور است؛ این مهم در ارتباط با حوزه فرهنگ کار، در کنار سیاست‌های کلی و راهبردهای مشخص شده، تعیین‌کننده شرایط آتی حاکم بر سازار کار و تولید خواهد بود. در ماده ۲ چشم‌انداز و تلاش آمده است: «با اتکال به خداوند و استعانت

گزارش

در یافت کالابرگ الکترونیک از سال ۱۴۰۴ به‌صورت داوطلبانه و بر اساس شاخص‌های جدید دهک‌بندی انجام می‌شود؛ این موضوع براساس اعلام سرپرست سازمان هدفمندی یارانه‌ها در دستور کار قرار گرفته است. به این واسطه در راستای ادامه اجرای طرح کالابرگ، منابع دهک‌های بالاتر به اقبشار جزئیات اختصاص خواهد یافت. بر اساس برنامه سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها، در بودجه سال آینده، سازوکار لازم برای اجرای این طرح پیش‌بینی شده است.

حسن نوروزی، سرپرست سازمان هدفمندی یارانه‌ها در ارتباط با جزئیات اجرای طرح کالابرگ الکترونیک در سال آتی، اولویت طرح مذکور را تضمین امنیت غذایی اقشار آسیب‌پذیر دانست و توضیح داد: «اقلامی نظیر گوشت قرمز، تخم‌مرغ، لبنیات، مرغ، حبوبات و برنج در سبد کالای طرح کالابرگ گنجانده شده است. به گفته نوروزی، هرگونه پرداخت نقدی یا غیرنقدی باید از محل بودجه ۳۱۵ هزار میلیارد تومانی تأمین شود. طبق اعلام سازمان هدفمندی یارانه‌ها، طرح کالابرگ الکترونیک از سال بعد برای دهک‌های اول تا هفتم قابلیت اجرا دارد و بررسی‌ها برای امکان ارائه بسته‌های تشویقی نیز در حال انجام است.»

پیشینه و اهداف طرح کالابرگ

طرح کارکرد کالابرگ الکترونیک از اواخر سال ۱۴۰۱ برای سه دهک اول و سپس در سال گذشته برای هفت دهک درآمدی نخست کشور به مرحله اجرا درآمد. حفظ قدرت خرید دهک‌های پایین جامعه در چارچوب سازوکارهای مشخص از

جزئیات سند ارتقای فرهنگ کار

از کارایی و نوآوری تا مهارت آموزی و کارآفرینی

از حضرت ولیعصر (عج)، فرهنگ کار با رویکرد اسلامی ایرانی به گفتمان عمومی تبدیل شده و شأن و منزلت کار و تلاش و فرهنگ کار در آحاد جامعه ایرانی ارتقا یافته است. «همچنین در ماده ۳ ارتقای فرهنگ کار و تلاش با رویکرد ایرانی - اسلامی به‌عنوان هدف کلی و ارتقای ارزش و جایگاه کار و شأن و منزلت کارگر و نیز ترویج و تعمیق مؤلفه‌های فرهنگ کار و تلاش در جامعه، از اهداف اختصاصی این حوزه شناخته شده‌اند.

سیاست‌ها و راهبردها

براساس مواد اشاره شده در بند «۴» مرتبط با سیاست‌ها و تلاش، مشارکت جویی و هم‌افزایی دستگاه‌های دولتی و غیردولتی، توجه ویژه به ظرفیت هنر، رسانه و فضای مجازی، توجه به آموزه‌ها، سنت‌ها و الگوهای دینی و ملی و همچنین تمهیدپشتوانه فکری – نظری در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، بخشی از سیاست‌های حوزه برنامه ارتقای فرهنگ کار به‌شمار رفته‌اند. همچنین توجه به نقش جوانان، جریان‌های حلقه‌های میانی و حکمرانی مردمی، التزام به بهره‌مندی از تجربیات موفق محلی، ملی و بین‌المللی، توجه به نیاز و ذائقه بخش‌های مختلف جامعه هدف به‌ویژه کودکان، نوجوانان و بانوان و نیز توجه به زیست‌بوم نوآوری اجتماعی و بوم‌گرایی فرهنگی در چارچوب سیاست‌های این حوزه معرفی شده‌اند. از سوی دیگر در ماده ۵ مربوط به راهبردهای برنامه ارتقای فرهنگ کار، تقویت پشتوانه‌های فکری- نظری و راهبردی و نیز ظرفیت‌سازی، نهادسازی و شبکه‌سازی در حوزه فرهنگ کار و تلاش در قالب راهبردهای اساسی این برنامه در دسترس قرار گرفته‌اند. همین‌طور، جریان‌سازی رسانه‌ای و توسعه محصولات فرهنگی- هنری در جهت گفتمان عمومی فرهنگ کار و تلاش و الگوسازی، هویت‌بخشی و ترویج نمونه‌های برتر و موفق فرهنگ کار و تلاش در چارچوب راهبردهای این حوزه قرار دارند. جزئیات مربوط به راهبردهای مختلف برنامه ارتقای فرهنگ کار و تلاش در قالب راهبردهای چهارگانه با تعیین اعضای اصلی و همکار کارگروه‌های مربوطه و برنامه‌های مرتبط در ماده ۶ برنامه مذکور تدوین و مشخص شده است.

ساختار اجرایی‌سازی فرهنگ کار

در ماده ۷ برنامه ارتقای فرهنگ کار و تلاش به ساختار اجرایی‌سازی این برنامه فرهنگی اشاره شده است. در متن این ماده آمده

کارگری

پرورش استان و رئیس دانشگاه مادر استان فعالیت خواهند داشت. این کارگروه‌ها حداقل هر سه‌ماه یک‌بار گزارش عملکرد خود را به دبیرخانه ستاد ارسال می‌کنند. بر اساس ماده ۱۱ برنامه مذکور، آیین‌نامه کارگروه‌های ملی و استانی در دبیرخانه ستاد نهضت ملی ارتقای فرهنگ کار تهیه و پس از تصویب شورای فرهنگ عمومی کشور، برای اجرا ابلاغ می‌شود. ماده ۱۲ برنامه ارتقای فرهنگ کار به‌عنوان ماده یابانی به تصویب، ابلاغ و لازم‌الاجرا بودن این سند اشاره دارد. در متن این بخش از برنامه آمده است: «این سند برنامه در یک مقدمه و ۱۲ ماده پس از بررسی در جلسه ۷۹۳ مورخ ۱۴۰۱/۱۲/۱۶ شورای فرهنگ عمومی کشور به تصویب رسیده و لازم‌الاجرا می‌باشد و پس از ابلاغ، جایگزین برنامه ارتقای فرهنگ کار، مهارت‌آموزی و کارآفرینی مصوب جلسه ۷۳۷ مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۱۷ شورای فرهنگ عمومی خواهد بود.»

سیاست‌گذاری وزارت تعاون

اهمیت یک موضوع زمانی مشخص می‌شود که نمود آن در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کلان نهاد مرتبط قابل مشاهده باشد. به این واسطه باید یکی از ابزارهای شنجش اهمیت کارکردی فرهنگ کار را جایگاه این مهم در سیاست‌های راهبروی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی دانست. معاون فرهنگی و اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در گفت‌وگو با آتیه‌نو، از برنامه راه‌اندازی نهضت ملی ارتقای فرهنگ کار در وزارت تعاون خبر داد و بیان کرد: «دبیرخانه ستاد ارتقای فرهنگ کار در معاونت فرهنگی و اجتماعی این وزارتخانه در اواخر سال ۱۴۰۰ آغاز به کار کرد.» محمد چکش‌بان با اشاره به اینکه فرمایشات مقام معظم رهبری در ارتباط با لزام ارتقای فرهنگ کار، این موضوع را التزام ویژه‌ای بخشیده و ضریب خاصی به این مهم داده، افزود: «یکی از مسائل اصلی در سیاست‌گذاری‌های وزارت کار، موضوعات مرتبط با ارتقای فرهنگ کار است که مطالعات گسترده‌ای در این باره انجام شده و با شکل گرفتن دبیرخانه مربوطه، آمادگی برای اجرای آن وجود دارد.»

فعالیت بیش از ۷۰۰ خانه فرهنگ کار

طبیعتاً ارتقای فرهنگ کار علاوه بر سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و راهبروی کلان نیازمند ابزار، امکانات و نیروی انسانی پیش‌برنده است. در این مسیر «خانه‌های فرهنگ کار» به‌عنوان مراکز توسعه و ترویج‌دهنده فرهنگ حاکم بر فضای کار و تولید، نقش مهمی ایفا می‌کنند. «طبق اطلاعات موجود در حوزه فعالیت خانه‌های فرهنگ کار، تا حدودسه سال پیش تعداد۱۲۸ مورد از این مراکز در سطح کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و مراکز صنعتی کشور فعال بود که این تعداد در حال حاضر به بیش از ۷۰۰ مورد رسیده است.

با توجه به تعاریف موجود، خانه‌های فرهنگ کار و تلاش به‌منظور رصد مؤلفه‌های فرهنگ کار و ترویج برنامه‌های مربوط به آن فعالیت می‌کنند. این مراکز همچنین در راستای زمینه‌سازی ترویج سلامت و فرهنگ کار کشور، فرایند ارتقای فرهنگ کار و اهمیت آن را در جامعه با استفاده از دونهاد خانواده و آموزش تسهیل می‌کنند.

ترویج فرهنگ کار از طریق آشنایی نیروهای بالقوه و آتی کار با فضای کار و تلاش، رصد برنامه‌های فرهنگی و هنری مرتبط با حوزه کار و تلاش، ایجاد شبکه‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی بین‌نخبگان حوزه کار، ترویج فرهنگ مصرف کالاهای داخلی و کمک در ایجاد فضای با نشاط کاری از جمله وظایف خانه‌های فرهنگ کار خواهد بود که در شهرک‌های صنعتی، کارخانجات بالای ۵۰۰ کارگر، شهرک‌های مسکونی ویژه کارگران، استراحتگاه‌ها و زائرسراهای کارگری تأسیس خواهند شد.

تحلیل داده‌های وزارت کار در حوزه فقر مسکن

چهارم دی‌ماه ۱۴۰۳، گزارش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با عنوان «رفع فقر مسکن در کشور؛ لزوم اجرای ترکیبی از سیاست‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت» منتشر شد. این گزارش با تعریف شاخص‌هایی نظیر نرخ فقر مستأجران شهری و روستایی و نرخ محرومیت مسکونی به تحلیل فقر مسکن در کشور پرداخته است. در گزارش وزارت کار، شاخص فقر در میان خانوارهای مستأجر شامل دو وجه است؛ تعداد خانوارهایی که به دلیل درآمد نا کافی درگیر فقر مطلق هستند و آن‌هایی که درآمدشان از خط فقر بیشتر است اما به دلیل هزینه‌های تأمین مسکن استیجاری درگیر فقر مطلق شده‌اند. گزارش مذکور این موضوع را بررسی می‌کند که چه تعداد از خانوارهای شهری و روستایی فقط به دلیل هزینه‌های بالای مسکن و به‌طور مشخص اجاره‌خانه فقیر شده‌اند.

شاخص دوم گزارش اشاره شده با عنوان «محرومیت مسکونی» در ارتباط با کیفیت مسکن زیستی خانوارهاست و بر اساس مؤلفه‌هایی مانند بهره‌مندی از آب آشامیدنی سالم، لوله‌کشی گاز و متراژ مناسب اندازه‌گیری و سنجیده می‌شود. برای نمونه براساس داده‌های این گزارش، ۵۸ درصد ساکنان استان سیستان و بلوچستان درگیر محرومیت مسکنی هستند.

داده‌های گزارش

در این گزارشی سیاستی آمده است: «در حداقل سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱، تعداد خانوارهای مستأجر درگیر فقر در کشور رشد ۴۸ درصدی داشته است. در سال ۱۴۰۱، بیش از یک میلیون خانوار مستأجر درگیر فقر در مناطق شهری (۸۲ درصد)، درآمدی کمتر از خط فقر داشته و ۲۳۳ هزار خانوار (۱۸ درصد) با اضافه‌شدن هزینه تأمین مسکن استیجاری به سبد هزینه آن‌ها، درگیر فقر شده‌اند. در روستاها گروه اول معادل ۷۵ هزار خانوار (۷۱ درصد) و گروه دوم، معادل ۳۱ هزار خانوار (۲۹ درصد) بوده‌اند.

همچنین از مجموع خانوارهای مستأجر درگیر فقر مطلق، ۹۲ درصد، معادل (۳۲/۱ میلیون خانوار) در مناطق شهری و ۸ درصد (۱۰۶ هزار خانوار) در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند.»

بر اساس این گزارش فقط ۱۸ درصد خانوارهای مستأجر فقیر در مناطق شهری، درآمدی بالاتر از خط فقر دارند و این میزان در مناطق روستایی ۲۹ درصد است. بنابراین می‌توان ادعا کرد با توجه به اینکه تنها ۸ درصد خانوارهای مستأجر درگیر فقر در روستاها سکونت دارند، فقر در اثر هزینه‌های مسکن، عموماً پدیده‌ای شهری محسوب می‌شود.

در مقابل، محرومیت مسکونی که با ویژگی‌های کلیدی مسکن تعریف می‌شود، چهره‌ای روستایی دارد. به‌طوری‌که در سال ۱۴۰۱، معادل ۴۸ درصد (۲ میلیون خانوار) از خانوارهای درگیر محرومیت مسکونی در مناطق شهری و ۵۲ درصد (۲۰۲ میلیون خانوار) در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند. وضعیت فقر و محرومیت مسکن در استان‌های مختلف متفاوت است. به این واسطه با وجود اسکان بیشترین تعداد خانوار مستأجر درگیر فقر در استان تهران، نرخ محرومیت مسکونی در این استان پایین و تنها ۵ درصد است. درحالی‌که این نرخ در استان‌هایی مانند سیستان و بلوچستان نزدیک به ۶۰ درصد است.

در این گزارش شاخص «محرومیت مسکنی شدید» نیز تعریف شده است. در سال ۱۴۰۱، نرخ محرومیت مسکونی شدید ۲/۲ درصد (۵۷۱ هزار خانوار) و تعداد افراد درگیر محرومیت مسکونی شدید ۲/۲ میلیون بوده است. ۲۳ درصد (۱۳۲ هزار خانوار) از این خانوارها در مناطق شهری و ۷۷ درصد (۴۲۷ هزار خانوار) در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند. به این واسطه نرخ محرومیت مسکونی شدید در مناطق شهری ۰٫۷ درصد (۱۳۲ هزار خانوار) و در مناطق روستایی ۷٫۵ درصد بوده است.

راهکارهای پیشنهادی

گزارش وزارت کار با توجه به توزیع نرخ محرومیت در استان‌های مختلف و اولویت رسیدگی به مستأجران فقیر در شهرها و مسئله بدمسکنی و محرومیت مسکونی در روستاها، سیاست‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت اولویت‌گذاری شده و مبتنی بر شرایط زیستی و منطقه‌ای را پیشنهاد می‌دهد.

در بخش راهکارهای این گزارش می‌خوانیم: «اجرای هر نوع سیاستی در حوزه مسکن باید مبتنی بر نیازسنجی مسکونی خانوارهای درگیر فقر و محرومیت و ویژگی‌های مکانی محل اسکان آن‌ها باشد. همچنین با توجه به تفاوت‌های استانی در زمینه فقر و محرومیت مسکن باید نگاهی اختصاصی به هر استان داشت. با ترسیم نقشه فقر و محرومیت مسکن در استان‌ها به تکنیک شهرستان، می‌توان این تفاوت‌ها را در سیاست‌گذاری‌ها لحاظ کرد.»